

BANÓ ISTVÁN-DÖMÖTÖR SÁNDOR (szerkesztette): RÉGI MAGYAR NÉPMESÉK. BERZE NAGY JÁNOS hagyatékából; II. bőv. kiadás. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Baranya megyei Szervezete, Pécs 1961.

U mjesecu rujnu ove godine otkrivena je spomen-ploča na zgradi gimnazije u Gyöngyösu (Mađarska) gdje je 14-godišnji gimnazijalac János Berze Nagy (1879—1946) počeo sakupljati narodne pripovijetke. Na prikupljanju i naučnoj obradbi ovog blaga radio je neumorno 52 godine.

Pred nama je jedno njegovo djelo izdano posmrtno u drugom proširenom izdanju: »Stare mađarske narodne pripovijetke iz ostavštine B. N. J.« u redakciji Istvána Banó i Sándora Dömötör. Ono sadrži 76 pripovijedaka zabilježenih između 1880 i 1917. Pripovijetke potječu većinom s perifernih krajeva mađarskoga jezičnog područja.

Osim pripovijedaka, daju se i kratke biografije suradnika, neposrednih popisača, zatim komentar pojedinih skupina, kao i kritički prikaz literature o tipovima pripovijedaka.

Ova je zbirka u organskoj vezi s monumentalnim djelom Jánosa Berze Nagy »Magyar népmesetipusok« (Tipovi mađarskih narodnih pripovijedaka) objavljenim 1957. gdje je u velikom mnoštvu građe tipološki obrađena i većina pripovijedaka koje se ovdje donose, ali sami ovi tekstovi do sada su bili nepristupačni.

Djelo »Magyar népmesetipusok« predstavlja po opsegu i potpunosti u svojoj vrsti jedinstveno djelo na kojemu je autor radio punih 36 godina. Analizira mađarske narodne pripovijetke uspoređo s paralelnim pripovijetkama drugih naroda sa ciljem da se ustanovi prvobitna slika pojedinih tipova pripovijedaka. Ocjenjuje mađarsko gradivo pripovijedaka iz aspekta komparativne literature, mitologije, povijesti kulture i psihologije naroda.

Za svoga života autor je uspio izdati i jedno veliko djelo u 3 knjige na 1840 strana pod naslovom »Baranyai magyar néphagyományok« (Mađarske narodne predaje iz Baranje).

Od njegovih djela, a ima ih više od 50, veliki dio izlazi pred javnost nastojanjem njegova sina tek sada poslije njegove smrti, pa tako i knjiga koja se navodi u naslovu ovog prikaza.

Bela Römer

JOKSIM RADOVIĆ, ZBIRKA NARODNIH IZREKA. Grafički zavod, Titograd 1962.

Crnu Goru prikazuje autor u ovoj knjizi velikom zbirkom narodnih izreka. Pored njih objavljene su u knjizi narodne kletve, narodni izrazi za blagoslove, narodne uzrečice, izreke za dobre ljudske osobine, narodni izrazi za ljudske mane, narodni izrazi za poniženja i na kraju rječnik. Predgovor je napisao dr Niko S. Martinović.

Ovdje je mnogo građe koje nismo vidjeli ni u jednoj sličnoj zbirci. Ipak, nismo uvijek sigurni da je to prava narodna zbirka. Sakupljač J. Radović, dobar poznavalac narodnoga života, sam kaže da je »živeći duže vremena na Cetinju« skupljao i slušao izreke koje su ga podsjećale na »one koje sam davno slušao pa sam tako ubrzo sabrao masu njih i bacio ih na papir«. U zbirci ima, dakle, građe koja je direktno skupljena u narodu i one druge, koje se Radović sam sjetio. To je na neki način trebalo označiti kod samih tekstova, jer ono čega se je J. Radović »sjetio« ne mora uvijek biti izvorni izraz.

Zbirka je uređena na pomalo zastarjeli i lakši način: tekstovi su svrstani abecednim redom, popraćeni su brojevima, a nekima su dodana i tumačenja u bilješkama pod crtom (fusnotama).

Bilo bi bolje, da je izreke grupirao prema temama, a ne da ih samo u predgovoru navodi N. Martinović. Građa je mogla ostati i u navedenom rasporedu, ali je na kraju trebalo donijeti tablicu svih tema u građi, i to s pomoću brojeva uz tekstove, koji ovako samo grafički djeluju i dobro dolaze pri eventualnom citiranju.

Pisac predgovora ističe da je narod u Crnoj Gori iskustvima neprestano stvarao i izgrađivao svoj filozofski pogled na svijet, ali da se, na žalost, u posljednjih četrdeset godina nitko nije posebno angažirao da to narodno blago skupi. Izuzetak čini J. Radović. Bibliografija radova o poslovicama iz Crne Gore, iako je nepotpuno donijeta u predgovoru, ispravlja donekle izjavu o nedostatku crnogorskih sakupljača, kojih je, kako se tamo vidi, ipak bilo (izostavljen je Mićun M. Pavičević, koji je objavio zbirku »Narodna poredjenja (Crna Gora)« u Zborniku za nar. život i običaje, knj. XXX/1, 1935, str. 233—238).

Nikola Bonifačić Rožin

NIKO KURET, ZILJSKO ŠTEHVANJE IN NJEGOV EVROPSKI OKVIR. Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Ljubljana 1963.

Narodne igre kod nas većinom su se samo opisivale. Malo je radova koji su naučno pristupali nekoj igri i tragali za njenim podrijetlom, slijedili razvitak, da bi nakraju utvrdili njeno kulturno, socijalno i nacionalno značenje. Niko Kuret, poznati slovenski istraživač narodnih igara i običaja, sad nam daje studiju takve vrste o jedinstvenoj igri ziljskih Slovenaca.

Ziljsko štehvanje ili razbijanje posude, igru Slovenaca iz Ziljske doline (Gailtal) u Koruškoj (Austrija), autor ne promatra izdvojeno u uskom lokalnom krugu, nego je stavlja u široki evropski okvir. Tako izmiče romantičnim sudovima o podrijetlu ziljske igre i vidi je u toku historijskog razvoja bojnih i sportskih igara od antike do konca feudalne dobe, kao odjek evropskih viteških igara.

Autor iznosi da je prvi opis ziljske igre objavio 1813. u celovskoj »Carinthiji« Urban Jarnik, slovenski lingvist i pjesnik. Otada su domaći i strani pisci, Slovenci i Nijemci, opisivali tu igru i tek u ovom stoljeću znanstveno joj prišli, poput F. Marolta (1935.) koji je svojim pionirskim radom unosi u slovensku folkloristiku. U svojoj biti razbijanje posude jest igra u kojoj treba pogoditi metu. Gadanje je ponekad vježba, ponekad igra. Od pečinskoga čovjeka, preko antičkog vojnika i srednjovjekovnoga viteza do suvremenoga sportaša i nedjeljnog dokoličara, neprekidno se ponavlja u načinu različita, ali u biti uvijek ista vježba ili igra. U literaturi prve vijesti o njima dolaze tek iz rimskog doba, prvoga stoljeća n. e. Rimski vojnici vježbali su se u ratovanju napadajući kolac zaboden u zemlju. Poslije propasti Rimskoga carstva nekadašnje praktične vježbe pojavljuju se kao vježbe i igre u ranom srednjem vijeku. Križari su u zemlju zabadali kolce i na njih vješali štitove za igru koju su nazivali »quintana«. Prvotno je tako bilo nazvano vježbalište, a zatim vježba i igra, i najposlije sama meta. Kvintane u različitim oblicima bile su poznate vitezovima svih evropskih naroda. S vremenom je viši sloj feudalnoga društva ovu igru prepustio građanima i kmetovima te se je u folkloriziranu obliku sačuvala do naših dana na nekoliko mjesta.

U poglavlju »Viteške igre« autor je proučio obilnu literaturu o tim igrama te među njima razlikuje više vrsta: 1. Zive mete; 2. Meta-kvintana; 3. Kvintana-lutka (s imenima Margutte, Saracen, Turčin, Moro, Roland); 4. Kvintana obručić; 5. Utakmice u kostimima i maskama; 6. Giostra u Udinama (1762.). Autor registrira podatke o prostiranju srednjovjekovne kulture po oblasti Balkana, sve do Bizanta. U Carigradu su se priredivala natjecanja na konjima, na posebnom igralištu, sve do dolaska Turaka. U Srbiji je Dušan Sini priredivao juste i bogarde. O viteškim igrama u Bosni svjedoče reljefi na stećcima. U Hrvatskoj je viteška igra alka bila raširena od Dubrovnika do Šibenika i Zadra. Opis alke u Makarskoj 1781. objavljen je u knjižici »Strigliagne alke«, štampanoj 1782. Autor donosi reprodukciju njezina lista i citira odlomke teksta. U Imotskom se alka na konjima izvodila još 1840. Do naših dana sačuvala se još samo u Sinju. Iz dubrovačkih akata doznaje se, da su 1435. u Prištini na »potičistu«, izvan mjesta, jahači kopljem gađali obješenu rukavicu.

U poglavlju »Odjeci u narodnom životu« autor dokumentirano prati: 1. viteške igre, zatim igre kmetova i građana; 2. gadanje lutke; 3. nabadanje obručića; 4. razbijanje posude (koje je poznato u Holandiji, sjevernoj Njemačkoj, Bavarskoj i Zilji). Autor se potanko osvrće na našu čuvenu sinjsku alku te drži, da sadašnja sinjska alka odaje uglavnom talijansko-mletački ceremonijal, kojemu su dani turski nazivi, kao alka.